Türk Edebiyatında Destan ve Özetleri

1. İslamiyet Öncesi Türk Destanları

Türklerin ilk dönemlerinde oluşan, kahramanlık ve mitolojik unsurlar içeren destanlardır.

- Altay - Yakut: Yaradılış Destanı
- Saka: Alp Er Tunga Destanı, Şu Destanı
- Hun: Oğuz Kağan Destanı
- Göktürk: Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı
- Uygur: Türeyiş Destanı, Göç Destanı

2. İslamiyet Sonrası Türk Destanları

İslamiyet'in kabulüyle dini ve ahlaki temaların öne çıktığı destanlardır.

- Karahanlı: Satuk Buğra Han Destanı
- Kazak-Kırgız: Manas Destanı
- Moğol: Cengizname
- Tatar-Kırım: Timur ve Edige Destanları
- Selçuklu ve Anadolu: Battal Gazi Destanı, Danişmendname
- Osmanlı: Köroğlu Destanı

Modern Destan Örnekleri (Yapay Destanlar)

- Çanakkale Destanı (Mehmet Akif Ersoy)
- Kurtuluş Savaşı Destanı (Nazım Hikmet)
- Üç Şehitler Destanı (Fazıl Hüsnü Dağlarca)
- Atatürk Kurtuluş Savaşında (Cahit Külebi)

Deniz Hoca

Destan	Özet	Kahramanlar
Yaradılış Destanı	• Tanrı Ülgen, evreni ve insanları yaratırken kötülük tanrısı Erlik ile mücadele eder. • Evrenin nasıl yaratıldığı, iyilik ve kötülüğün kökenleri ve evrendeki düzenin işleyişi üzerine kurulu olan Yaradılış Destanı, 19. yüzyılda Prof. W. Radloff tarafından Altay Türkleri arasında derlenmiştir. • Bu destan, Türklerin benimsediği eski ve yeni dinlerin etkilerini, özellikle de şamanizmin izlerini barındırır.	**Tanrı Ülgen, Erlik**
Alp Er Tunga Destanı	• Saka hükümdarı Alp Er Tunga'nın İranlılarla yaptığı savaşlar, cesareti ve halkını koruma mücadelesi anlatılır. • İran destanı Şehnâme' nin kahramanlarından Efrasiyab (Afrasyab)'la aynı kişi olduğu belirtilir. • Şehname'ye göre savaş sırasında pusuya düşürülüp öldürülmüştür. • **Divanü Lügati't-Türk'te** de **Alp Er Tunga'dan** bahsedilmekte ve bir sagusu geçmektedir. • Kutadgu Bilig'de de bu destan hakkında bilgi geçer.	**Alp Er Tunga, Zaloğlu Rüstem, İran hükümdarı**
Şu Destanı	• Büyük İskender, Türk topraklarına saldırır. Şu, halkını korumak için mücadele eder. Zekâsı ve liderliği sayesinde İskender ile barış yapar ve halkını kurtarır. • Kaşgarlı Mahmut Divan ü Lügat-it Türk'te İskender'den Zülkarneyn olarak bahsetmektedir. • Çoğunlukla çadırlarda yaşayan Türkler İskender'in seferinden sonra şehirler kurmuş ve yerleşik hayatı geliştirmişlerdir.	**Şu, Büyük İskender**
Oğuz Kağan Destanı	• Oğuz Kağan, kutsal bir ışıkla doğar. Cesaretiyle düşmanlarını yenip Türk boylarını birleştirir. • Dünya hâkimiyeti fikriyle halkını güçlü bir devlet kurmaya yönlendirir. • Oğuz Kağan'ın Mete Han olduğu ileri sürülmektedir. • Ebul Gazi Bahadır Han'ın Secere-i Terakime'sinde Hun-Oğuz destanıyla (Mete Destanı) ilgili bölümler bulunmaktadır. • Oğuz Kağan'ın erkek çocukları Gök, Dağ ve Deniz; Kız çocukları Gün, Ay ve Yıldız'dır.	**Oğuz Kağan, Altun Kağan, Urum Kağan**
Bozkurt Destanı	Türkler, bir savaşta yok olmanın eşiğine gelir. Sadece bir çocuk hayatta kalır ve kutsal bir dişi kurt tarafından büyütülür. • Çocuk büyüyüp kurtla evlenir ve Türklerin soyu yeniden canlanır. • Efsaneye göre Aşina (Göktürk'lerin kurucu boyu) soyu bir dişi kurttan türemiştir. • Soylarını unutmamak için çadırının kapısının önüne, üzerinde kurt başı bulunan bir bayrak dikerler.	**Aşina, Dişi Kurt, Göktürkler**
Ergenekon Destanı	• Bozkurt Destanının ana hatlar üzerine kurulmuş ya da devamıdır. • Türkler, düşman saldırısından kaçarak Ergenekon Vadisi'ne sığınır. Yıllarca orada güçlenirler ve demir bir dağı eriterek dış dünyaya çıkarak özgürlüklerine kavuşurlar. • Ergenekon'dan çıktıkları gün olan 21 Mart'ta her yıl bayram yaptılar.	**Göktürkler, Sevinç Han**
Türeyiş Destanı	• Uygur Türklerinin kutsal bir kurt ve tanrısal bir ışıkla soylarının türediği anlatılır. • Uygur hakanı kızlarını insanlarla evlendirmeye razı gelmez, tanrıya yalvarır ve tanrı kurt suretinde gelerek iki prensesle evlenir ve soy yaratır. • Bu kutsal bağlantı, Uygurların seçilmiş bir millet olduğunu vurgular.	**Uygur Beyi, Erkek Kurt**
Göç Destanı	• Uygurların kutsal taşları, bir evlilik sonrası Çinlilere verilir. Çinliler bu taşı parçalayıp memleketlerine götürürler. • Memleketteki bütün kuşlar, hayvanlar kendi dilleriyle bu kayanın gidişine ağladılar. • Bu taşların kaybı, felaketlere yol açar ve halk göç etmek zorunda kalır. Anayurttan ayrılmak Uygurlar için büyük bir acı yaratır.	**Uygur Halkı, Yuluğ Tikin, Gali Tigin, Gögü Kağan, Çin İmparatoru**

Deniz Hoca

Dönem \ Bölge	Destan	Konu	Öne Çıkan Kahramanlar
Karahanlı	Satuk Buğra Han Destanı	• Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın Müslüman oluşu ve İslamiyet'i yayma mücadelesi anlatılır. • Satuk Buğra hükümdar olur, Abdülkerim ismini alır ve bütün Türk askeri onun iradesinde İslamiyeti kabul ederler. • Bu destan Tezkire-i Satuk Buğra Han adıyla da bilinir.	Satuk Buğra Han, Harun Buğra Han(Ameası), Hızır Aleyhisselam
Kırgız	Manas Destanı	• Dünyanın en uzun destanıdır • Kırgız Türklerinin kahramanı Manas'ın Çinlilere ve diğer düşmanlara karşı verdiği mücadele konu edilir. • Destanın kahramanı Manas da, Oğuz Kağan destanının İslamî rivayetindeki ve Saltuk Buğra Han gibi İslamiyet'i yaymak için mücadele eden bir kahramandır. • Manas Destanı'nda İslamiyet öncesi Türk kültür, inanç ve kabullerinin tamamını görmek mümkündür. • Manas destanını ezbere bilip anlatanlara da Manaşçı denilmiştir.	Manas, Manas'ın oğlu Semetey, Kökötöy, Kanıkey, Seytek, Çolay ve Töstök
Moğol	Cengizname	Cengiz Han'ın hayatı, fetihleri ve ordusunun başarıları anlatılır. Orta Asya Türkleri, Cengiz'i İslâm kahramanı olarak da görmüşler ve ona kutsallık atfetmişlerdir.	Cengiz Han
Tatar - Kırım	Timur ve Edige Destanları	• Timur'un fetihleri ve Edige'nin kahramanlıkları konu edilir. Cengiz Han'ın soyundan gelmediği halde Çağatay hanlığında önemli başarılar kazanan, Maveraünnehir'e tek başına hakim olarak kendi imparatorluğunu kuran Timur'un hayatını ve savaşlarını konu edinir. • Edige Destanı, XIII. yüzyılda Hazar denizi kıyısında kurulan Altınordu Hanlığı'nın XV. yüzyılda Timurlular tarafından yıkılışını anlatan destandır. • Destana bu isim, Altınordu Emirlerinden ve bu destanın kahramanı Edige Mirza Bahadır'a atfen verilmiştir.	Timur, Edige
Selçuklu ve Anadolu	Battal Gazi Destanı	• Anadolu'nun Türkleştirilmesi ve Müslümanlaştırılması döneminde Bizanslılarla yapılan mücadelelerin ortaya çıkardığı kahraman ve bu kahramanın yiğitliğini anlatan hikâyesidir. • Bu destan Anadolu'da oluşmuş ilk Türk destanıdır. • Battal Gazi, 8. yüzyılda Emevilerin Anadolu'da Bizanslılara karşı gerçekleştirdiği seferlerde büyük kahramanlıklar göstererek "Battal" (kahraman) unvanını alan, Müslüman bir Arap komutanıdır. Gerçek adı Abdullah'tır. • Anadolu'da İslamın yayılmasına büyük katkıları olmuştur.	Battal Gazi
Selçuklu ve Anadolu	Danişmendname	• Danişmend Gazi'nin Anadolu'daki fetihleri ve kahramanlıkları işlenir. • Kahramanı Türk olan, Anadolu'da meydana getirilmiş ilk kahramanlık destanıdır. • XI. Yüzyılda yaşamış Türk devlet adamı Melik Dânişmend Gazi'nin hayatını, savaşlarını, Anadolu'daki bazı şehirlerin fethini ve çeşitli kerametlerini anlatmaktadır. • Destan mekanı Malatya, Sivas, Amasya, Tokat, Çorum, Niksar gibi yerlerdir.	Danişmend Gazi
Osmanlı	Köroğlu Destanı	• Köroğlu'nun zalimlere karşı başkaldırışı, yiğitliği ve halkı savunması anlatılır. • Köroğlu Destanı, kahramanı Ruşen Ali'nin ve babası Koca (Seyis) Yusuf'un Bolu Beyi ile olan mücadelelerini ele alır. • Bu destan Yaşar Kemal'in Üç Anadolu Efsanesi yapıtında yazına kazandırılmıştır. • Köroğlu Destanı, birçok bölgede özellikle de Anadolu, Rumeli ve Azerbaycan'da değişik şekillerde ve kahraman isimleriyle anlatılmaktadır. • Köroğlu, halkın gözünde adaleti, yiğitliği, yardımseverliği ve inancı ifade eden bir kişidir. Bu bakımdan Türk halkının gönlünde yer tutmuş bir kişiliğe bürünmüştür	Köroğlu, Bolu Beyi

Deniz Hoca'nın Kitapları

Dil Bilgisi + Paragraf Taktikleri
Not + Etkinlik + Soru
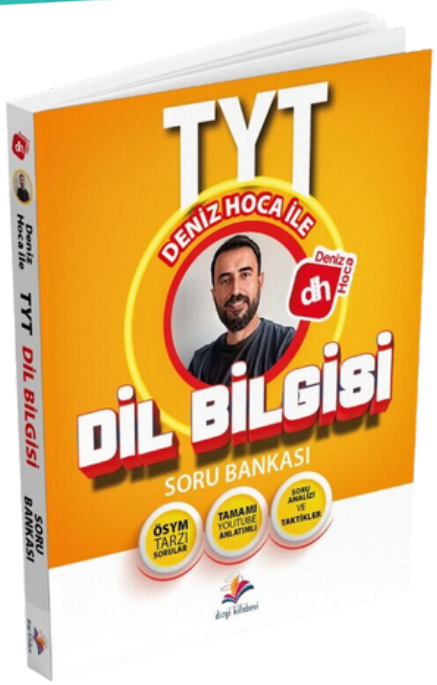
AYT Edebiyat Konu Notları
+ Garanti Konu Özet Tablolar